

Szántai Márk

Nap, széna, erotika

(GreCsó Krisztián: Harminc év napsütés)

„[S]zerettem GreCsó Krisztián Harminc év napsütés című kötetét is, főleg azért, mert nem csinált hamis regényt a jó novellákból és tárcákból, mint korábban”¹ – válaszol Károlyi Csaba a *Litera* év végi körkérdésére. Ennél frappánsabban talán nem is lehetne összefoglalni, hogy miben áll GreCsó tavalyelőtt megjelent kötetének erőssége, újdonsága a korábbi évek fejleményeihez képest. GreCsó pályájának ismeretében ugyanis jól látszik az írói építkezés folyamata: az alapvetően novellákból, sokszor önállóan is közölt rövidprózák-ból felépülő történetek, de előbb-utóbb rendszerint regényformává, vagy a regényforma valamely szándékoltan dekonstruált változatává álltak össze. Így nem meglepő, hogy az immár hétköznapi prózai GreCsó-életmű mindössze két novelláskötetet tartalmaz: az írói sikert (és némi médiabotrányt) meghozó *Pletykaanyut* és a nemrég megjelent *Harminc év napsütés*. Világos persze a jelenség oka: a kiadói és olvasói elvárások inkább a regényforma, mint a novelláskötetek felé orientálják még az elsősorban rövidtörténe-tekben építkező szerzőket is.

A *Harminc év napsütés*ben összesen 55 rövidpróza kapott helyet, melyeket a magában álló *Össze kéne szedni* című novella nyit meg a hat ciklus előtt állva, címével metareflexív módon utalva az összegyűjtés és válogatás szerzői és szerkesztői folyamataira is. Ha formailag el is különbözik az új kötet a szerző korábbi könyveitől, a *Harminc év*ben mozgatót írói világ és a vállalt alanyiség nagyrészt ismerős lehet korábbi GreCsó-kötetektől. Mégis úgy érzem, talán a *Harminc év* tekinthető a szerző eddigi legszemélyesebb könyvé-nek, mert hiába az olykor változtatott E/1-es–E/3-as elbeszélői tekintet, a novellák döntő többsége mégis erőteljesen kvázi-életrajzi tanúságtételként, fikcionalizált biográfiaként kínálja magát olvasásra. Így egy olyan szöveg univerzum jön létre, amely magába sűríti a GreCsó-életmű esszenciáját. Persze ez sem ismeretlen a szerző pályáján: a *Megyék utá-nad* hasonlóan játszott el a regényesített életrajz és az addig megjelent írások szövegtá-jairól ismerős momentumok (szereplők, események, mondattöredékek) megidézésével, újrakontextualizálásával. A *Harminc év* is tartalmazza tehát önnön lehetséges szövegelőz-ményeit, ami azt is sugallja, hogy az eddigi pályaszakaszt részint lezáró, részint a tovább-lépés ígéretét beharangozó kötetet tartunk a kezünkben. Ha pedig ez így van, akkor arról is érdemes szót ejteni, hogy a *Vera és az első szerelem* és a *Tizenöt év szerelem* című novellák nem csupán a *Jelmezball* egyik szereplőjét idézik vissza, hanem előre is utalnak a most alakulófélben lévő, *Vera könyve* munkacímet viselő regényre. A GreCsó-kötetek sora így egy mindenhol mindenhová ágazó, végtelen szöveglabirintust képez, amely azonban nyitva hagyja azt a Sebesi Viktória által éleslátóan problematizált kérdést², hogy a szerzői

1 *Év végi körkérdés 2017* – Károlyi Csaba válaszol, *Litera*, 2017. dec. 14.

2 Sebesi Viktória, *„Mindig minden volt már egyszer”* (GreCsó Krisztián: *Jelmezball*), Műút, 2016. 05. 7.

életműben szertefutó szálak összeilleszthetőek lesznek-e valaha hézagmentesen, és hogy olvasóként jelentéssé tudjuk-e tenni a racionalitás és kauzalitás elvei alapján nehezen megokolható, akár egymásnak is ellentmondó történetdarabokat.

Ha a korábbi Grecsó-kötet egyik fő érdeme a nyelvi ökonómia és letisztultság volt, akkor ez a *Harminc évre* még inkább igaz lehet, hozzá kell tenni ugyanakkor, hogy helyenként még így is maradtak benne didaktikus mondatok vagy túlírt szövegrészek. A túlírtág rögtön az egyébként remek kötetnyitó novella, az *Össze kéne szedni* zárlatában jelentkezik: „*Akkora öröm ez, hogy nem lehet élni benne. Nem lehet kimutatni, ekkora boldogság nem talál magának nevetést, mosolygást, ekkora váratlanság csak néz bele a semmibe, hallgat.*” (7.) Az ilyen és ehhez hasonló szöveghelyeket olvasva joggal érzi a recenzens, hogy a kevesebb néha több lett volna, s nem csupán a takarékoság igénye, de az értelmezés túldeterminálásának veszélye miatt is – szerencsére ugyanakkor nem ezek a példák burjánzanak a szövegben.

A tágabb kontextualizálás és a nyelvi dimenziók szemrevételezése után azonban lássuk, milyen újdonságokkal és/vagy ismétlődő mintákkal szolgál a kötet a korábbiakhoz képest! Az életmű ismerői számára nem meglepő, hogy e könyvben is helyet kapnak a falu-város viszonylatok és az ebből fakadó idegenségtapasztalatok különféle reprezentációi, amelyek azonban többször ki is mozdulnak e dichotómiából, például az unokájával nyaranta a Balatonra utazó nagymama alakja révén. Ez a térbeli tágitás bővíti valamelyest a város és vidék, alapvetően Budapest – falu/Szegvár/Sáraság oppozícióra épülő és építő, és egy idő után könnyen a kiüresedés vagy önisméltés veszélyével fenyegető mintázatait. Abban azonban nem vagyok biztos, hogy mindez számottevő elmozdulást hozna a Grecsó-próza befogadására nézvést, ahogyan abban sem, hogy a Balaton-tematika jelenlegi formában történő, mozaikos felbukkanása új hagyományvonalakat aktivizálna, pedig a téma koncentráltabb megjelenítése valóban rejtene lehetőségeket, akár a Cholnoky fivérek századfordulós Balaton-szövegei felől olvasva, kimozdítva ezzel a Grecsó-írásokat a *móriczi hagyomány* skatulyájából.

Bár a múlt és az emlékezet kérdései a mindenkori Grecsó-szövegek fókuszpontjaiban állnak, újdonság, hogy ezúttal a kötet érzékenyen reflektál valóság és emlékezet cseppet sem problémamentes, mert mindig közvetített viszonylataira is: „*a feleségem még sohasem látta, pedig már annyit hazudtam neki a Károlyiak nyári rezidenciájáról.*” (Szent Iván-éji csodák, 37.), vagy másutt: „*igen, hiszen már kitalált emlékek ezek, általam tákolt valóság*” (Félúton, 105.). Ez pedig azért is lehet fontos, mert míg az *Isten hozott* vagy a *Mellettem elférsz* narrátora szinte korlátlanul hitt a múlt megismerhetőségében és önmagára vonatkoztathatóságában, addig a *Harminc év* erőteljes ismeretelméleti kételyt fogalmaz meg a kollektív, családi és személyes történeteket illetően. A szövegekben megkonstruálódó múlt, a folyton újraíródó faluélmény, az emlékezet réseinek olykor aprólékosabb, másszor felszínesebb kitöltése ráadásul visszamenőlegesen az egész Grecsó-prózára nézvést is igaz lehet, s a narrátor(ok) megbízhatatlanságának lebegtetése az életmű összeolvasása során észlelhető ellentmondások magyarázatául is szolgálhat.

A novelláskötetben mindemellett egymás után sorjáznak az én és a másik megértésére irányuló, vagy akár a beavatás különböző mozzanatait szimbolizáló jelenetek, így kapnak helyet az első ügyetlen szerelmi próbálkozások nosztalgikus meséi, vagy éppen a zenei és irodalmi szárnypróbálgatások és a kortárs szcénával való revelációerejű szembesülés krónikái. Ez önmagában még nem is lenne újdonság, az azonban igen, hogy – elsődlegesen ezekben az írásokban – tetten érhető a nosztalgiával kísért (vissza)emlékezés folyamatát folyton ellenpontoszó, ironikus-önironikus modalitás megjelenése. Ennek egyik, részint teljesen önkényesen kiragadott, de talán megvilágító erejű példája lehet a *Kortárs* című írás néhány sora: „*Második gimnazista voltam, öntudatos nagyfiú, már elolvastam egy szindarabot*

(*Bánk bán*), és már írtam is egyet (A szeretet apostolai).” (64.) Ez a perspektivikus és modális változatosság határozottan jót tesz a szövegeknek, mert a Grecsó-próza új árnyalatait képes megmutatni.

A szerző pályáján új novellatípusként jelentkezik továbbá a *Monológ-mappa* három szövege. A vallomásszerű énelbeszélések azok felé a Tar Sándor-szövegek felé mutatnak, amelyekben egy-egy beszélő életútinterjú-szerű narratívája rajzolja meg valamely tragikus, vagy éppen tragikomikus életpezíódját. A modális összetettség ezekben is tetten érhető, *Az artista monológjának* szelíd öniróniája, valamint *Az ügynök monológjának* naiv vagy álnaiv hangoltsága szavatol az olvasói élmény változatosságáért. Ugyancsak jelen vannak a kötetben az önéletrajzi mintázatok felől nem olvasható, sokkal inkább szociográfiai kódok felől megközelíthető, a *Pletykaanyu* szövegeit, vagy éppen a *Tánciskola* egy-egy ikonikus jelenetét emlékezetünkbe idéző történetek (pl. ilyen *A Hoczopán-mappa* két írása), valamint ennél is gyakrabban azok a fővárosi viszonyokat és életképeket megrajzoló szövegek, amelyek pedig – üdvözlendő módon és a falunarratívák mellett – a *Jelmezbálban* tűntek fel korábban a szerzői pályáján.

Gyűjteményes kötetről lévén szó, nem váratlan, hogy az újdonságokra áhító olvasó nem elsősorban tematikus szinten fog újdonságokat találni, ehelyett a javarészt rövidebb szövegek nyelvi megformáltsága, változatos modalitása lehet figyelemre érdemes. A kötet legnagyobb tételt bíró kérdése az, hogy egy, az elmúlt évek szövegeit tartalmazó válogatás hogyan tudja összegezni az eddigi pályáivet, és milyen folytatási lehetőségeket jelöl ki a továbbiakra nézvést. Egy olyan olvasó számára, aki most ismerkedik Grecsó Krisztián szövegeivel, ideális kiindulópont lehet a *Harminc év*, mert koncentrátumát adja az életműnek, így orientálva a hipotetikus első olvasót. A Grecsó-szövegtengerben magabiztosan lubicokoló, és újabb mélyvizekre vágyakozó befogadóban azonban joggal hagyhat hiányérzetet a kötet biztonsági játéka: a jól bevált formák apró módosításokkal történő színrevitele és az igazán revelatív pillanatok hiánya.

Ami a lehetséges továbblépést illeti, a magam részéről nem bánám azt sem, ha ez egyben visszatérést is jelentene a korai szövegek poétikájához. A Grecsó-életmű legünnepebb pillanatai ugyanis, véleményem szerint, különös módon éppen a (próza) pályakezdés időszakára esnek: a kísérletező kedvű, olykor szociografikus, olykor mágikus realista elemekkel tűzdelt, különféle regiszterekből merítő szövegek (*Pletykaanyu*, *Isten hozott*) határozott és újszerű momentumokat jelentettek, és megőrizték érdekességüket a mából újraolvasva is. A témák erősebb konkretizálódása, a családi és a személyes múlt krónikáinak előtérbe kerülése a koncepcióját tekintve remek, megvalósításában viszont részint jogos kritikai reflexiókkal illetett *Mellettem elférsz* című regényben érte el a csúcspontját, a téma forrásai ezt követően azonban mintha ismétlődni, kiapadni látszanának. E visszatérés lehetősége mellett még egy lehetséges irányt mutat a *Harminc év*: annak a reményét, hogy a már említett, és jobb híján Budapest-novellákként megnevezhető, lényegi tematikus csomópontot alkotó szövegek idővel nagyvárosregénnyé vagy novelláskötetté állnak össze. Akármerre is fordul a Grecsó-próza a következő években, őszintén bízom benne, hogy a folytatás a megújulás jegyében történik majd.

(*Magvető*, 2017)